

## [Co je dnes zapotřebí]

88/467 – 88/470

12. června 1988

- 1) Základní musí být pro nás otázka, co je dnes zapotřebí dělat, a hned po ní druhá otázka, co je dnes možno dělat. To se nemusí krýt. A teprve po – třeba jen předběžném – řešení těchto dvou základních otázek může přijít na řadu otázka třetí, co v tomto rámci může a musí podnikat Charta 77. A to zase musíme rozlišovat mezi tím, co mají a musí dělat signatáři jako samostatní jednotlivci, a co mají, musí, ale také nemají a nesmí dělat mluvčí.
- 2) Přístup k prvním dvěma otázkám a jejich řešení nevyplývá nikterak jednoznačně ze signatářství; v tom smyslu nelze očekávat v řadách chartistů nějakou samozřejmou jednotu, ale žádnou takovou jednotu nelze ani oktrojovat nebo organizovat. Lze v tom směru jenom vést rozhovor. Cílem takového rozhovoru na bázi Charty 77 je vyjasňování, v kterém směru je třeba především vést zápas o lidská a občanská práva, jakož i ustavičné zkoumání, zda onen zápas zůstává v mezích, daných základním dokumentem. Zejména v tomto druhém bodě mají největší odpovědnost mluvčí, neboť jsou hlavními strážci toho, aby ony meze nebyly překračovány a aby zůstal zachován základní konsenzus i v situacích, kdy se názory na nejruznější skutečnosti začínají podstatně lišit.
- 3) Ve vidění toho, co je dnes nutno a možno dělat, musí každý mluvit jen za sebe. To platí nyní i pro mne. Protože situace je objektivně nejasná, resp. neprůhledná a další vývoj lze jen (s rizikem) odhalovat, nelze stanovovat žádné generální směrnice, ale každý musí zkoušet dělat to, co opravdu umí a na co stačí (pokud možno sám nebo s malou skupinou přátel, kolegů, spolupracovníků). Ve všech oborech a ve všech složkách společenského života jsme zavaleni amatérismem a diletantismem. Tomu je třeba čelit tím, že každý bude dbát toho, aby byl v něčem dobrý, aby to uměl, aby byl odborníkem. Teprve pak bude schopen dobře rozeznávat svou odbornost a svůj diletantismus.
- 4) Žijeme a ještě několik let asi budeme žít v přechodné době, kdy se základní perspektivy budou muset teprve objevovat a upřesňovat, a to ve vzájemné diskusi a kritice. Předčasně se pouštět do větších akcí je jen spolehlivou cestou k novým omylům. Potřebujeme také nové vůdčí osobnosti, a ty buď vůbec nemohly zatím vyrůst, anebo ještě nemohly vejít v širší známost. Nedělejme znovu tu základní chybu každého diletantismu, že každý bude dělat všechno a zejména mluvit do všeho. Každý nechť se pouští jen do toho, čemu rozumí, anebo kde se může spolehnout na dobrého, inteligentního, vzdělaného a čestného vůdce. Své vůdce si každý musí hledat a najít na své riziko.
- 5) Charta 77 takovou vůdcovskou roli zastávat nemůže, a tudíž ani žádný mluvčí Charty 77 (jakožto mluvčí). Mluvčí se tu naopak musí držet dost zpátky. A musí rozlišovat, kdy mluví a jednají jakožto mluvčí, a kdy jen sami za sebe.
- 6) Kdykoliv je zapotřebí podnikat něco, co Charta 77, resp. její mluvčí dělat nemohou a nesmějí, je zapotřebí to provést buď osobně nebo v malé skupince, nebo v podobě samostatné iniciativy, která se rozhodne uplatňovat základní lidská nebo občanská práva, v tom či onom směru. Na Chartu je pak možno se odvolávat, k jejímu programu jako k vlastní bázi se hlásit, ale nikdy takovou iniciativu nelze inserovat jako chartistickou (nýbrž jen ve shodě s Chartou nebo v jejím duchu apod.).
- 7) Proto se mi zdá, že Charta 77 nejen nemůže, ale ani nemusí nějak zvlášť měnit své zaměření a své aktivity. Bude-li se situace „zlepšovat“ ve smyslu jistého uvolnění a většího oficiálního respektu k lidským svobodám a právům, je vysoce pravděpodobné, že se zároveň uvolní zdroje potenciálního nebezpečí na jiných stranách a v jiných složkách společnosti. Tak např. nedemokraté nejsou jen v KSČ, ale i jinde ve společnosti. Pak bude nutno obhajovat práva

některých lidí ne už jenom proti úřadům a oficiálním orgánům, ale třeba také proti veřejnosti, nebo alespoň proti některým horkým hlavám a křiklounům.

- 8) Je pravděpodobné, že latentní nezaměstnanost se už brzo začne měnit v nezaměstnanost skutečnou. Nezmění-li se mnoho jiných věcí, zdá se být jistou věcí, že rozhodování o tom, kdo má být propuštěn, bude zneužito k politickému tlaku a možná přímo vydírání některých lidí. To bude hned velmi široké působnosti nejen pro Chartu 77 a pro VONS, ale také pro iniciativní skupiny, zaměřené na problematiku odborářskou, apod.
- 9) Pronikla zpráva, že bude revidována ústava. Bylo by dobré a přímo nutné se na to důkladně připravit a přispět vážným a věcným způsobem do diskuse (eventuálně i k vyvolání takové diskuse). Jen v některých bodech budou moci nějaké materiály podepsat sami mluvčí; ostatní věci budou snad někdy moci jen předložit k diskusi, ale většinu příspěvků si bude muset vzít na starost skupina odborníků právnicky a politicky značně vzdělaných, ale také politicky sobě blízkých (a budou se ve svých příspěvcích dost odlišovat od svých profesionálních kolegů jinak politicky zaměřených). Tady je možno a nutno něco podnítit, ale zároveň znát dobře meze, které nebude možno za Ch 77 překročit.
- 10) Měla by se – rovněž mimo Ch 77 – zformovat politická skupina (nebo více politických skupin) a s dost určitě formulovaným programem, která by se obrátila na tu nebo onu z politických stran formálně existujících s nabídkou spolupráce a s požadavkem poskytnutí politické platformy. Pokud by se to nesetkalo s porozuměním (pravděpodobné to zajisté nikterak není), mohla by se politicky deklarovat výrazněji. Nepochybně to je spojeno s rizikem, ale byl by to holý nesmysl, chtít předělat Chartu na nějakou takovou politickou stranu nebo hnutí apod.
- 11) K tomu cíli je však třeba předem prodiskutovat zásadní otázky a dohodnout se na nějakém programu, který by bylo možno co nejpřesvědčivěji formulovat a zveřejnit. Náleží k největším desiderátům naší současnosti, že nejenže takový program neexistuje, ale že neexistují ani pracovní skupiny, které by se o takový program vůbec pokoušely a staraly. Vůbec mám za to, že dnes je prvním příkazem myslet, na děláni že ještě není čas. Také v politice platí „dvakrát měř, jednou řež“.
- 12) Sebelepší politik se dnes (ani na Západě) nemůže obejít bez odborníků-ekonomů. Ale ani v ekonomii neexistuje žádný všeobecný souhlas. Proto nestačí jen politické programy, ale právě tak nestačí ani jen ekonomické programy. Určitou politiku lze provádět jen spolu s určitou ekonomickou politikou, a stejně tak i obráceně. Varujme se zejména zde diletantismu a střídání od boku! Hlavní práce musí zůstat v rukou odborníků. Jak je možno to skloubit s demokratismem? To je také základní politická otázka, o které je nutno diskutovat a kterou je nutno objasňovat.
- 13) V současné době se (krom všeobecně katastrofálního stavu) naše společnost ocitá v podivném dilematu. Na jedné straně si stav naší ekonomiky (a techniky atd.) vynucuje se nejrychlejší zavádění dost pronikavých změn, na druhé straně ekonomické, technické a z nich vyplývající politické potíže vytvářejí příznivé podmínky pro demokratizaci a liberalizaci kulturního života, přesněji řečeno, pro jisté znovuoživení a obrodu těžce poškozeného kulturního života. Čím déle bude trvat přechodné „bezvládí“ či spíše bezradnost vládnoucích, tím hůř pro ekonomiku, ale tím lépe pro kulturní a duchovní stav společnosti. Co z toho vyplývá prakticky?
- 14) Charta 77 nikdy nebyla, není a nebude povolána nabízet komukoliv nové řešení politické, ani ekonomické, ani jakékoli jiné speciální situace naší společnosti. Může však v jistém omezeném rozsahu inspirovat a stimulovat iniciativy jednotlivců a skupin, a může (a měla by) také volat ke střízlivosti a věcnosti tam, kde začnou převažovat emoce nad rozumem a nadšení nad věcností. Zdá se mi, že je v duchu jejích původních závazků a cílů, bude-li podněcovat věcnost, střízlivost a kritičnost ve všech směrech a oblastech společenského života. Dnes hrozí nebezpečí, že budou předkládána a také realizována různá předčasná a nezralá řešení, protože naprosto

zakrnl a upadl smysl nejširších vrstev pro to, že záležitosti mají svou odbornou stránku. Charta 77 by měla spojit svůj důraz na lidská práva s jedním důrazem, který není přímo obsažen ani v mezinárodních dokumentech, ale je pro uplatňování obecně přijatých zásad elementární podmínkou.

- 15) Je absurdní prosazovat právo na svobodné přesvědčení, a zároveň žádné přesvědčení nemít. Tím absurdnější je volat po svobodě vyslovit a hájit své přesvědčení, své pojetí, své názory, a přitom zapomínat na to, že pojetí a názory nejsou soukromou, subjektivní záležitostí každého člověka, bez ohledu na jeho znalosti, vzdělání, kultivovanost. Nejzákladnějším lidským právem je právo na pravdu, právo, spravedlnost. Protože však neexistuje způsob, jak toto právo institucionálně zabezpečovat, byla formulována jiná práva, která mají za úkol usnadnit situaci těm, kdo pravdu, právo a spravedlnost hledají, a znesnadnit situaci těm, kdo je znásilňují. Svoboda přesvědčení ztrácí jakýkoliv smysl, přestává-li být ve službách pravdy, atd. Je třeba si vyjasnit, že relativismus a skepticismus, dnes tak rozšířený, je v rozporu se zásadami Ch 77. V tom vidím jeden ze základních vnitřních úkolů našeho společenství.

### 880612